

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำเสนอการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด อำเภอเมืองและอำเภอแคว้น จังหวัดมหาสารคาม โดยมีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
3. ขอบเขตของการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การสำรวจและการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอข้อมูล

รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการ ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) การใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการค้นคว้าเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง การใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) กับผู้รู้ ผู้ทรงภูมิปัญญา แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาดชาวบ้านรอบป่า ที่ปรึกษาองค์กรชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้รอบด้าน

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลหลักฐานชั้นต้นที่ได้จากการไปสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมและพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนร่วมกิจกรรมหลายครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลใกล้เคียงตามความเป็นจริงมากที่สุด

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นหลักฐานข้อมูลชั้นสอง ได้จากการค้นคว้ารวบรวมจากเอกสารสิ่งพิมพ์ของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันพัฒนาการเมือง สถาบันวิจิตรศิลป์ สำนักงานป่าไม้จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หมู่บ้าน 20 หมู่บ้านในเขต 5 ตำบลรอบป่าชุมชนโคกหินลาด ในเขตอำเภอเมือง อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วยอำเภอเมือง ได้แก่ บ้านโคกก่อ บ้านโรงบ่ม บ้านโคกก่อใต้ บ้านหัวช้าง บ้านสมสี่ บ้านค่าย ตำบลโคกก่อ บ้านป่ากุง บ้านหนองคู บ้านจันทัก บ้านหนองปลิง บ้านศรีวิไล ตำบลหนองปลิง บ้านบัวคือ บ้านน้ำจั้น บ้านหนองคู ตำบลบัวคือ บ้านดอนหวาน บ้านโนนทอง บ้านหนองหล่ม บ้านหัวหนอง ตำบลดอนหวาน และบ้านโนนสมบูรณ์ บ้านหนองบัว บ้านโนนศรีบุญเรือง ตำบลวังแสง

2. กลุ่มประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 65 คน ได้แก่

2.1 ภาคประชาชน ได้แก่

1) แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด	จำนวน 5 คน
2) แกนนำกลุ่มสตรี	จำนวน 5 คน
3) แกนนำกลุ่มเยาวชน	จำนวน 5 คน

2.2 สมาชิกองค์กรและชาวบ้านในชุมชนรอบป่าโคกหินลาดที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทน ทั้ง 5 ตำบลที่อยู่รอบป่าโคกหินลาด จำนวน 30 ครัวเรือน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำคามธรรมชาติ ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ผู้รู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของชุมชน ที่ปรึกษาและนักวิชาการในท้องถิ่น จำนวน 7 คน

4. ภาคราชการ ได้แก่

4.1 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน 1 คน
4.2 ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน 1 คน
4.3 รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน 1 คน
4.2 เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดมหาสารคาม	จำนวน 3 คน
4.3 ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด	จำนวน 2 คน
4.4 ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน 5 คน

การได้มาซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่จะทำการวิจัยโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกชุมชนและผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโคกหินลาดทุกตำบล จากนั้นกำหนดสัดส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Quota Sampling) ภาคประชาชน ภาคราชการและผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ แล้วทำการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากได้หัวหน้าครัวเรือนที่ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด จำนวน 30 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ทำการเลือกแบบเจาะจง (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 44)

การสำรวจและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดระเบียบขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

1.1. สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ การอนุรักษ์ การพัฒนา การมีส่วนร่วมองค์การพัฒนาเอกชนและประชาสังคม

1.2. สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะสภาพพื้นที่ป่าไม้และประชากร ในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับชุมชน ในพื้นที่ที่จะทำการวิจัย

2. ขั้นสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะสังเกตวิถีชีวิตของชุมชน ความผูกพันกับป่า การใช้ประโยชน์จากป่า เป็นการสังเกตจากภายนอกโดยไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Non Participant Observation) ในขณะที่แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและชาวบ้านกำลังดำเนิน

กิจกรรมต่างๆ

2.2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด เช่น การสำรวจสภาพป่า การปลูกป่า การทำพิธีบวงสรวง การทำพิธีบวงสรวงปู่ตา การประชุมสัมมนา การจัดค่ายเยาวชนรักป่า และการเปิดเวทีสัมมนา แลกเปลี่ยน

3. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ไว้ 2 แบบ คือ

3.1 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นแบบที่มีการเตรียมการ มีแผนการสัมภาษณ์จัดเตรียมสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interviews) เป็นแบบที่ไม่มีกำหนดคำถาม คำตอบไว้แน่นอนตายตัว ผู้สัมภาษณ์สามารถเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นคำถามให้เหมาะสมได้โดยอิสระ แต่ต้องสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และผู้ตอบก็มีอิสระในการตอบ เช่นเดียวกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แกนนำและสมาชิกองค์กร แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 บทบาทและแนวความคิดของแกนนำและสมาชิกต่อการเคลื่อนไหว

ขององค์กร แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวความคิดต่อบทบาทของภาครัฐ แนวความคิดต่อการพัฒนา

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้รู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคก

หินลาด แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนโคกหินลาด สภาพเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ทางราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับป่าชุมชนโคกหินลาด

แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ 2 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจัดการดูแลรักษาป่าในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม การเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับป่าชุมชน โลกหินลาด ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนองค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ การสังเกตและการสัมภาษณ์ มาดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจำแนกข้อมูล

1. สภาพทั่วไปของป่าและระบบนิเวศของป่าชุมชน โลกหินลาด
2. บทบาทของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด
3. ผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าด้านต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ในลักษณะองค์รวม (Holistic) เกี่ยวกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวิธีการผลิตของชุมชนและป่าชุมชน โลกหินลาด
2. บทบาทขององค์กรชุมชนต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด
3. ผลกระทบต่อชาวบ้านจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด

การนำเสนอข้อมูล

หลังจากรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทุกประเภทแล้ว ก็นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่ให้ได้ข้อสรุป แล้วนำเสนอผลข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) ประกอบด้วยการบรรยายตาราง กราฟ แผนที่และแผนภูมิ โดยนำเสนอเป็นบท เพื่อตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่วางไว้